

לא נתנה תורה למלאכי השרת

הרב ארי דוד קאהן

1. שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קכד

...ואולם נמצאים בו שני מיני תולעים ושניהם ישנם בבדיק' המין האחד תולעים גדולים לבנים נראים מיד ואלו משליכן ואינו מזיק לפרי כלל. ובודאי מותר לאכול אחר בדיקה. וגם מיא בדקי להו שהמתולעים עולים וצפים למעל'. ומהני אפי' במותלעים ודאי כ"ש בספק. מה גם לאחר יב"ח כסתם כל אורז הבא ממד"ה דתו ליכא למיחש מידי להנך תולעים. והמין השני הוא הכנימה (שקורין מילבי"ן בל"א) וזה ג"כ ישנו בבדיק' ע"י חמום וראות עין יפה ומבדקי נמי בשמשא או ע"י כלי זכוכית מגדיל מראית הבריות הקטנות. ואם נמצאו בו בודאי נאסר כלו ואין תקון לאכול. אכן כל שנבדק ולא נמצא בו. שוב אין לחוש ואכילנא מניה שופרי שופרי. והכי חזינא לרבנן קשישאי ומרי דעובדא והמחמיר יחמיר לעצמו. אבל אין להכביד בחומרא יתרה על הצבור דייך מה שאסר' תורה וגזרו חז"ל ואפי' בקישות שהתליע' באביה דפסקינן כשמואל לאיסורא לתנא דברייתא שרייא. אך להחמיר עוד על ההמון אין דעת חכמים נוחה הימנו. ותמה על עצמך. וכי יש איזה פרי ומאכל בעולם (חוץ מפול המצרי לבדו) שלא נמצאו בו תולעים ותאסור כל המאכלים והפירות והירקות ולא נתנה תורה למה"ש =למלאכי השרת= ואמ"ר לאמיה בקוקייני דכוורי אבלע לי ואנא איכול...

2. בינת אדם שער איסור והיתר סימן לד (מט-נ)

(מט) שאלה דין החומץ שכתב חוקר אחד בספרו ספר הברית שנתברר שאי אפשר להיותו חומץ עד שירום תולעים והמסתכל בזכוכית שקורין (מיקרישקאפייע) יראה כל החומץ מלא תולעים וכתב שלכך אסור לאכול חומץ שאפילו סינון לא מהני אפילו דרך בגד דק מאד ואין לו תקנה אלא שמתחילה יבשל החומץ ואחר זה מהני סינון בבגד דק: תשובה מה שכתב לאסור חומץ הבל הוא שהרי התורה אמרה בנזיר חומץ יין וכו' מכלל דלאחריני שרי וכן כתוב ברות וטבלת פתך בחומץ וכי התורה תסתום באיסור לאו ולמה לא תפרש חומץ מבושל או לומר בעל פה למשה רבינו ע"ה הלכה למשה מסיני שהחומץ צריך בישול וגם אין לומר דכוונתו שהחומץ בכח יש בו תולעים דאם כן ביצים לא נאכל שהרי כתב גם כן שבזרע אדם נראה אדם ובקשר הביצה נראה תרנגולת אלא דבר הבל הוא ולא אסרה תורה מה שבכח אלא מה שיצא לפועל: ...ולפי זה שבארנו דמן התורה כל זמן שלא פירש לגמרי דהיינו חוץ לכלי מותר אלא מדרבנן אסור לאכול בעין משום בל תשקצו וגם בררנו שבחומץ גם כן דין אחד להם ואם עירה מכלי לכלי דין כלי שני כראשון. ולפי זה אין חשש כלל בחומץ שיש בו תולעים לבשלו עם בשר ודגים או לערבו במיני ירקות ולפתן אפילו חי דלמאי ניחוש לה שמא יפרוש לאוכל או לדופני הכלי לא מבעיא כל זמן שהמשקה טופח דודאי מותר אלא אפילו אם יתיבש לגמרי המאכל כיון דאין איסורו אלא משום בל תשקצו מדרבנן וזה לא שייך אלא כשרואה התולע באוכל אבל אלו תולעים שבחומץ שלא נראו כלל ואין כאן משום בל תשקצו כדאמר ליה רבינא לאימיה בסוף אלו טריפות בתולעים שבדגים אבלע לי ואנא איכול פירש רש"י שלא אראה אותה ואקוץ במ וכן מעולם לא שמענו פוצה פה ואפילו חסידים ואנשי מעשה אוכלים מאכלם בחומץ ואין חוששים כלל לבדוק החומץ אך צריך לזהר שלא לסננו דאם סינון הוי כפירש ואסור ומנהג ישראל תורה היא:

3. תפארת ישראל - בועז מסכת עבודה זרה פרק ב

(ג) ובהג"א ברא"ש ע"ז סי' מ"א, כתב וז"ל דכלבית הוא דג טהור שקורין ברבוטא, וכ' עוד שר' יודא חסיד אמר שהאוכל ברבוטא לא יזכה מלאכל מלוייתו, ופעם א' רצה רבינו אפרים להתירו, והראוהו בחלום שהתיר שרצים, וחזר בו ואסרו. וכל הפוסק מלאכלו ינוחו ברכות על ראשו, עכ"ל. והנה אבותינו ספרו לנו שזה כנ' או ס' שנה שרצה גדול הדור א' תנצבה"ח להתיר דג א' שנקרא בל"א [קוואפפע], מחמת שראה במיקראסקאפ. והוא זכוכית המגדיל שיש לו קשקשין. ואיוש עליה כולה עלמא, ונפק שופרא דידהו לאיסורא ונשתקע ההיתר. ולפע"ד אף דבכל מילי שנהגו בטעות, אין כאן איסור משום מה דקיי"ל דדברים שנהגו איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהן [פסחים דנ"א א'], וא"כ לכאורה יפה התירה הגאון הנ"ל [הקוואפפע] ודאף שנהגו בה איסור, היינו משום שלא ידעו שיש לה קשקשת. עכ"פ לולי שידעו רבותינו מהו [בארבאט] שהזכיר הג"א הנ"ל, לא היה אז לחם בשערים במלחמת תנופה. דרבותינו הרשב"ם וחביריו אנשי צרפת היו, ובלשון צרפת דג [הקוואפפע] נקרא [בארבאט], ומדכתבו שהוא דג טהור, ש"מ שכבר ידעו רבותינו מקשקשיו הקטנים ואפ"ה נאסר במניין. ול"מ היה נ"ל דכל שאין נראה בלי זכוכית לא נקרא קשקשת, דצריך שיהיה לבוש [כנדה דנ"א ב'], וזה אינו רק נקודה קטנה שלא שלטה בו העין, וודאי לא נקרא לבוש. תדע דב' שערות של קטנה שתחשב על ידן כגדולה, שצריך שיהיה כדי לכופ ראשו לעיקרון, וכי ס"ד דבנראין בזכוכית המגדיל שהן גדולים כך, תחשב גדולה. או האוכל חתיכת חלב שנראה בזכוכית המגדיל שהוא כזית, וכי ס"ד שיתחייב. וכ"כ בשיעור ד' מינין בלולב, ובכל אותן האיברים שבבהמה שיש שיעור לנקיבתו ובשאר שיעורים, לא ס"ד שנלך בתר השיעור הנראה בהזכוכית הנ"ל, דכל מה שנראה כך אינו באמת כפי שנראה, והתורה אמר לנו רק לסמוך על הדבר הנראה בלי זכוכית. ולא דמי כלל לעובדי דמייתי הש"ס הכא [ל"ט א] יע"ש. וכן אנו רואין [בהאאל] קשקשים קטנים בזכוכית המגדיל, וכי ס"ד להתירו ח"ו משום זה. ע"כ יפה כתבו רבותינו שישתקע הדבר ולא יאמר התירו]:

4. ערוך השולחן יורה דעה סימן פד סעיף לו

יש מי שכתב בשם חכמי הטבע דהמסתכל בזכוכית המגדלת שקורין ספאקטיוו"א יראה בחומץ מלא תולעים והנה בחומץ אין חשש כמו שנתבאר דהתולעים המתהוים בתלוש התירה התורה אמנם שמעתי שבכל מיני מים וביחוד במי גשמים מלא ברואים דקים שאין העין יכולה לראותם ובילדותי שמעתי מפי אחד שהיה במרחקים וראה דרך זכוכית המגדלת עד מאד כרובות פעמים במים כל המיני ברואים ולפ"ז איך אנו שותים מים שהרי אלו הברואים נתהוו במקורם אמנם האמת הוא דלא אסרה תורה במה שאין העין שולטת בו דלא ניתנה תורה למלאכים דאל"כ הרי כמה מהחוקרים כתבו שגם כל האויר הוא מלא ברואים דקים מן הדקים וכשהאדם פותח פיו בולע כמה מהם אלא ודאי דהבל יפצה פיהם ואף אם כן הוא כיון שאין העין שולט בהם לאו כלום הוא אמנם כמה שהעין יכול לראות אפילו נגד השמש ואפילו דק מן הדק הוה שרץ גמור:

5. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קמו

בענין סימני מיתה כ"ד מנ"א תש"ל. מע"כ ידידי הרב הגאון מהר"ר חיים דובער גולעווסקי שליט"א.

...ומה שכתר"ה דן להקל באם הרופאים רואים תגובות בעלעקטריק ראדיאגרם לומר שאינו כלום ונחשב מת אם אך הפסיק לנשום, ודימה זה למה שמותרין לאכול כל דברים שנתחמצו אף שיודע שמתחמצים ע"י תולעים שרואים אותם במיקראסקאפ, מפני

שהתורה לא אסרה אלא תולעים ושקצים ורמשים שנראו לעינים כדשמע מפי זקנו הגאון ר' שמחה זעליג זצ"ל אשר כן אמר הגאון ר' חיים הלוי מבריסק זצ"ל, ובעצם לא היה צריך להביא מדברים שנתחמצו דהא כל האויר מלא משקצים ורמשים כאלו, ובכל נשימה ונשימה בולע האדם כמה אלפים ואולי מיליונים מהם ובהכרח שאינם בכלל השקצים ורמשים שנאסרו בתורה, וכן דימה למה שזקנו הגרש"ז ז"ל אמר שאין להתחשב במראות דמים עם מיקראסקאפ, וכן לא ברבוע של תפילין ופגימת סכין לשחיטה וכדומה, שג"כ הוא דין ברור ופשוט שלא שייך להסתפק כלל, ואף אנחנו קטני קטנים ידענו זה לדבר פשוט שא"צ לפנים. כי לא הוזכר זה בגמ' וכל הדורות הכשרים הגאונים והצדיקים והחסידים לא השתמשו במיקראסקאפ, וברור שהם קיימו כל דיני התורה ולא נכשלו בשום דבר אף באונס, אבל לדמות לזה חשיבות מיתה לומר דהאדם לומר שאף שרואים הרופאים ע"י עלעקטריק ראדיאגראם שאיכא תגובות לב נחשב מת, נראה לע"ד שאינו כן. ...

(ואגב אכתוב אשר בענין מדידת רבוע של התפילין גם בלא זה לא שייך להצריך מיקראסקאפ, דהא הרבוע איתא /או"ח/ בסימן ל"ב סעיף ל"ט דהיינו שיהיה ריבוען מכוון ארכו כרחבו כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, וזהו דבר שליכא במציאות דהא אין החשבון דאמתא ותרי חומשי מכוון כדכתב המג"א ס"ק נ"ט מתוס' סוכה דף ח' ד"ה כל אמתא וכן הוא בתוס' עירובין דף נ"ז, ובהכרח שהכוונה שכשר גם ריבוע כזה ונמצא שכשר גם לכתחלה תפילין שהן מרובעין ממש שאין האלכסון מכוון עד הריבוע שאינו מכוון שהוא באלכסון המכוון בתרי חומשי יותר, (ודברי הט"ז /או"ח סי' ל"ב/ ס"ק ל"ג לכאורה תמוהין שכתב פי' בריבוע גמור שארכו כרחבו ממש שיערו חכמים כל השיעור שיש לו יש לו באלכסון ב' חומשין נוסף, דהוא דלא כהאמת ואישתמיטתיה מיניה דברי התוס', ואולי כוונתו רק כדכתב הפמ"ג במשבצות דהוא למעט כל שארכו יותר על רחבו אף שיש בו לפי חשבון האורך והרוחב כמו שהיה החשבון בריבוע ממש), וא"כ כשיעשה ריבוע ע"י מיקראסקאפ הרי לא יהיה האלכסון תרי חומשי יותר בדיוק אלא טפי פורתא, ואף שג"כ כשר אבל ליכא שום מעלה. וגם אף בלא זה נמי הא איתא בבכורות דף י"ז שהקשה הגמ' למ"ד א"א לצמצם אף במעשה דבנ"א ממדת הכלים ומדת המזבח, ותורץ שאני התם דרחמנא אמר עביד ובכל היכי דמצית למעבד ניחא לו, ופרש"י ולעולם לא צמצמו יפה, ובא"א לצמצם הרי אפשר שהוא מעט יותר ואפשר שהוא מעט פחות ואפשר גם שהוא מצומצם, ובהכרח שכולן הכשיר רחמנא לכתחלה, וכן ודאי הוא גם בריבוע דתפילין שג"כ הא א"א לצמצם ואיך שנראה לעין הוא הריבוע הכשר לכתחלה אף שכלפי שמיא אינו מצומצם. ופלא על מש"כ כתר"ה שהגרי"ז הלוי זצ"ל היה סבור שיש מעלה כשימדדו ריבוע דתפילין במיקראסקאפ).

6. שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן סג

...ומעתה אף על גב דבריה גם בדיעבד לא בטיל, מ"מ אפשר דבכה"ג שאינם נראים כלל לעינים גם כנגד השמש, אף על גב דשפיר מסתבר שלענין דאורייתא ה"ז בריה, והאוכל תולעת כזו לוקה, כי אין זה דומה כלל לשרצים שנראים רק ע"י מיקראסקאפ או סתם זכוכית מגדלת, הואיל וכאן הם נראים לעיני האדם בלי שום מכשיר, מ"מ לענין זה דבריה לא בטיל שהוא רק מדרבנן, והטעם הוא משום דחשיב טפי ולוקין עליו אף אם זה קטן מאד ופחות מכשיעור, מ"מ יכולים לומר דבכגון דא שבאור היום רגיל אינו נראה כלל לעינים, לא הפקיעו מהם רבנן דיני ביטול והרי הם בטלים מיד לאחר שכבר נבדקו כראוי ע"י מי מלח כנהוג עוד לפני הבישול, וכ"ש לאחר הבישול שלגמרי אין רואים אותם ואי אפשר כלל לבוררם [אף אם לא נסמוך להקל ולומר שלאחר הבדיקה במי מלח תו לא חייבים בבדיקה]. וגם אפשר דכיון שהתולעים

האלה הם עדיין קטנים מאד עד כדי כך שאי אפשר כלל לראות, חושבני שע"י הבישול במים הרותחים ממיסים אותם ותו לא הו"ל בריה. [גם לא מסתבר שהראשונים כמלאכים ח"ו נכשלו בזה, כי לא ברור כל מה שאומרים שזה נתחדש רק בזמננו מפני הריסוס והזיבול הכימי]. והרי הזכיר כת"ר הענין של ספק ספיקא [אפשר דמפני קטנותם גם לא שרצו עדיין במחובר]. גם יש להוסיף דאפשר שהם מתרסקים ונימוחים לפני הבליעה ע"י הלעיסה, ואף על גב דאם חילקו בפנים קיי"ל כר' יוחנן שעדיין יש על זה שם בריה, מ"מ במאוס ומתועב דודאי לא ניחא ליה, אפשר דלא שייך כלל הטעם שכך דרך אכילתו. ומלבד כל אלה נכון להזכיר דעת הכרו"פ בסימן ק' סק"ד דשרץ לא חשיב כאסור מתחילת ברייתו כיון שאיסורו מתחיל רק לאחר ששורץ ולא קודם, וסובר דלא חשיב משום כך בריה. וכן גם מה שכתב השיבת ציון בסי' כ"ח והובא גם באמרי בינה דיני בכ"ח סוף סי' ד' בשם גאון אחד, ובדרכ"ת סי' פ"ד אות כ"ח הובא כן מבעל בית אפרים דלגבי התולעת שאין דעתו עליו חשיב רק כמתעסק, ואף על גב דאין מתעסק בחלבים מפני שנהנה, שאני הכא שהנהנה היא רק מהפרי ולא מהתולעת, ואף על גב דהו"ל כספק פסיק רישא לשעבר דלא חשיב כאינו מתכוין, כמבואר ברעק"א יו"ד סי' פ"ז ס"ו, מ"מ נראה שאם הבירור אינו יכול להיות רק ע"י טורח גדול מאד דחשיב כבדיעבד, שפיר חשיב בנד"ד כנעשה אח"כ בשעת אכילה ע"י מתעסק וכאינו מתכוין דמותר, שהרי גם גרירת מטה וכדומה יכולים גם כן לדעת מראש על ידי מומחה גדול ואפילו הכי מותר, וכיון דשרי לבעל המסעדה, הוא הדין נמי דשרי לאחרני כידוע. ושוב פעם אני מדגיש שזה רק להעיר, ומשום כך גם לא הקפדתי לכתוב כראוי ויותר מדויק ומסודר.

7. שו"ת שבט הלוי חלק ז סימן ב

[ומה שכתבו איזה רבנים לדמות בדיקת סתו"מ ע"י הקאמפיוטער כמו בדיקת סכין של שחיטה מפגימות שאינם מורגשים ע"י בדיקת אדם, או לבדיקת תולעים ע"י מקראסקאפ, או לבדיקת ריבוע התפילין ע"י מכשירין מדוייקים יותר מראיית אדם, הדבר פשוט דאין עניניהם דומים כלל לעניננו, דהתם גדר האיסור או החיוב שצוותה תורה הוא מה שנראה לאדם, וכל מה שאינו נראה לעין אדם אינו בכלל האיסור, דאף אם אנו רואים תולעים במיקראסקאפ הדבר היתר גמור, וכן חסרון קל בריבוע התפילין הנראה רק ע"י כלי מדידה מדוייקים לא הוי חסרון ריבוע מאחר ולמראה עיני אדם הוי מרובע, משא"כ לענין טעויות בחסר ויתר הרי הדבר תלוי במציאות, דאם חסר או יתר אות א' בתפילין הרי במציאות אינם תפילין ומה שלא נתגלה עד כה לעיני אדם הוא רק דאנן עדיין לא ידענו מהפסול הנמצא בהם, אבל פשיטא דכשיתגלה לעיננו הטעות בתפילין ע"י המכונה, הרי שעל בעליהן לרוץ מיד לחפש תפילין אחרות כשרות ולהניחם כל עוד היום גדול וממילא אין דמיון כלל לכל הנ"ל ופשוט.]

אלא דלענין לשעבר, דאיגלאי מילתא למפרע דמחמת הטעות לא קיים בפועל מצות הנחת תפילין, כבר המליצו ע"ז האחרונים דכיון דעשה כל מה שבידו לעשות דאינו נענש על ביטול המצוה, וכן כ' בדע"ק סי' רפ"ח ס"ג לענין הברכה דאולי שייך מעין משאחז"ל בכהן ברך ה' חילו אף אם נמצא חלל אין עבודתו פסולה למפרע, ועי' בשו"ת רב פעלים ח"ד ס"ב להגה"ק בעל בן איש חי זצלה"ה מעשה נורא בזמן זקינו הרב הגדול רבינו משה חיים זצ"ל איתרע לעירם בגדאד חכם א' מדמשק והוכיח כי כל התפילין בעיר אינם מרובעות באופן הנראה לעינים, ועפ"י פסק זקינו הנ"ל לא בירכו עליהם יותר כל אנשי העיר הגדולה הנ"ל, עד שכל הקהל התקינו בתים חדשים. והיות ודבר זה ה' לחרפה גדולה עד שכל אנשי העיר לא הניחו תפילין כשרים שנים הרבה, ע"כ יצא בתשובתו שם לחקור ולהמליץ עליהם בכלל וכן על

כיו"ב שמחמת שגגת המגיהים שנתעלמו מהם טעויות חסרות ויתרות ולפי תומם נכשלים בעליהן במשך שנים ולפעמים לא יתגלו עד לאחר מותם ונמצאו שהלכו לבית עולמם ערומים ממצות תפילין ועוד בידם שגגות ברכות לבטלה, דבר הקשה מאד לסבלו בשכל, עיין שם שמצא תרופה מס' דבש לפי להחיד"א ז"ל מערכת כ' אות ד' שהביא מס' שבלי הלקט דאם דעתו מכוון לשמים לקיים המצוה יש לו שכר אעפ"י שהם פסולין דלא כהרב יעב"ץ בלחם שמים בפ' בתרא דפסחים דס"ל דאין לו שכר כלל - וכמובן זה רק דרך למוד זכות כולי האי ואולי, ועיי"ע בתשו' לב חיים (או"ח סי' י') שנו"נ בזה ומסיק דעדיין צריך תיקונים על ביטול מ"ע וברכות לבטלה במשך ימים ושנים ושם ורפא לו].

8. תשובות והנהגות כרך ג סימן שכג

...ולפי זה כשבודקים תפילין ומזוזות, צריך לבדוק בעין, ואפילו אינו נגד השמש צריך שיהא נראה חלוק, שלעין השמש תלוי במחלוקת הנ"ל, וכן מסתברא שדיני התורה אינם תלויים כפי שנראה במשקפת אלא בעין אדם רגילה, ואף אי נימא שהיום נתקלקל אצל בני אדם חוש הראייה, מ"מ גם דין האותיות הוא כפי בני אדם היום, שהתורה ניתנה לבני אדם, וכן הביאו הפוסקים (חכמ"א כלל ל"ח סי' מ"ט בבינת אדם, ובערוה"ש יו"ד פ"ד סל"ו) לענין תולעים וכדומה (עי' תפא"י ע"ז פ"ב מ"ו אות ג') דאם אינם נראים לעין אדם שרי אף שרואים אותם במשקפת...

9. שו"ת יביע אומר חלק ד - יורה דעה סימן כא

וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א (סי' א) שג"כ העלה דלא אזלינן בתר זכוכית מגדלת לגבי מוקף גויל. ע"ש. וכ"כ הרבה אחרונים לגבי איסור תולעים. ואכמ"ל. ודון מינה ואוקי באתרין.

10. שו"ת יחיה דעת חלק ו סימן מז

שאלה: האם יש איסור בתולעים הנמצאים במים או בפירות גם כשאינם נראים לעין כלל, אלא רק על ידי מיקרוסקופ?

תשובה: הדבר ברור שכל מה שאסרה תורה בדברים התלויים בבדיקה על ידי ראייה, אינם אלא על ידי ראייה טבעית, כי האדם יראה לעינים, ולמראה עיניו ישפוט, אבל לא על ידי ראייה במיקרוסקופ וזכוכית מגדלת. ולכן תולעים שאינם נראים לעין כלל, אין בהם שום איסור, אף על פי שנראים הם ע"י זכוכית מגדלת ומיקרוסקופ. וכן מתבאר בספר חכמת אדם בבינת אדם (כלל לח סימן מט), שהביא מה שכתב בספר הברית, שנתברר ע"י חכמי המחקר שאי אפשר ליין להיות חומץ עד שירום תולעים, והמסתכל במיקרוסקופ יראה שהחומץ מלא תולעים רוחשים, ולכן אסור לאכול מהחומץ אפילו על ידי סינון, אלא צריך להרתיחו תחלה, ואחר כך יסננהו דרך בגד דק מאד. וכתב על זה החכמת אדם, שבודאי אין מקום לאסור כל חומץ מטעם תולעים, שהרי נאמר בנזיר חומץ יין לא ישתה, הא לאחרים מותר, וברות נאמר וטבלת פתך בחומץ, וכי הכתוב יסתום כל כך באיסור לאו, ולא יפרש שזהו דרך בישול והרתחה תחלה, ואם באנו לחוש שהחומץ יש בו תולעים בכח, (ולא בפועל), אם כן גם ביצים לא נאכל, שהרי כתב בספר הברית, שבקשר הביצה נראה אפרוח על ידי מיקרוסקופ, אלא ודאי שלא אסרה תורה מה שבכח אלא מה שיצא לפועל ונראה לעין. ורק כוונת ספר הברית לאסור חומץ כזה שכאשר מסתכלים בו נגד השמש נראים בו תולעים, וכמו שכתב בבית יוסף סימן פד בבדק הבית בשם רבינו ירוחם וכו'. ע"ש. וכן כתב בספר מאורי אור (חלק קן טהור חולין נח: דף פח ע"א), שאותם רמשים קטנים מאד שאינם נראים אלא על ידי מיקרוסקופ בחומץ ובקמח, לא חששו להם חכמים כלל, ורק באותם הנראים לעין יש לחוש בהם משום איסור תולעים אף על פי שהם קטנים מאד. ע"ש. וכן פסק הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין בספר ערוך השלחן (סימן

פד סעיף לו). ע"ש. וכן כתב הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת (תנינא, בקונטרס אחרון סימן נג), שבדיקה בזכוכית מגדלת דהיינו מיקרוסקופ לא מעלה ולא מורידה מצד ההלכה, שהרי ידוע מה שאומרים חוקרים מומחים שאם נסתכל במים במיקרוסקופ נראה בכל מים אפילו מסוננים תולעים רוחשים, וממה שאין אנו משגיחים בזה, מוכח שבדיקה בכלי זה אין לחוש לה אפילו לחומרא. ע"ש + והנה הגאון רבי שלמה קלוגר הניף ידו שנית בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (חלק א' סימן קס), והוסיף טעם להתיר תולעים קטנים מאד שנמצאים במים (של בורות), ואי אפשר להסירם על ידי סינון, שמכיון דקיימא לן בשלחן ערוך יורה דעה (סימן ק' סעיף א') בדין בריה שאינה בטלה אפילו באלף, דהיינו דוקא באופן שהיא אסורה מתחלת ברייתה, כגון נמלה ועוף טמא וגיד הנשה ואבר מן החי, לאפוקי עוף טהור שנתבל או שור הנסקל. ... ולא מצינו להקדמונים שיחשבו תולעים כאלה לבריה, זולת הרא"ש בתשובה, והוא הולך לשיטתו שסובר שאין צריך שתהיה אסורה מתחלת ברייתה, אבל לדידן דקיימא לן כהשלחן ערוך אין כאן איסור בריה. ומכל מקום ח"ו להקל בזה, ואל תטוש תורת אמך, אלא שעל כל פנים יש התנצלות על פי זה לנכשלים בכך, כי בעוה"ר אי אפשר לעמוד בזה, ומי האיש אשר יוכל לומר חף אני מפשע של איסור תולעים בארצות האלה, אך כתבתי כן להיות כתריס בפני הפורענות. אבל למעשה ח"ו להקל ולסמוך על זה כלל. ע"כ. ... והגאון רבי כלפון משה הכהן בשו"ת שואל ונשאל חלק ה' (חלק יורה דעה סימן סד) האריך להשיב על זה, וכתב, שדגים שאין קשקשיהם נראים אלא על ידי מיקרוסקופ אין להתירם כלל, שלא התירה התורה וגם לא אסרה התורה אלא רק לפי ראות עיני האדם הבריא בחוש הראות, ולא מה שנראה דוקא על ידי כלי הבטה, וכן הורה מר זקני הגאון רבי משה הכהן זצ"ל במעשה שבא לפניו, שסיננו מים לשתייה כמה פעמים, ואף על פי כן היה נראה במיקרוסקופ תולעים רבים רוחשים במים, והשיב שהתורה לא אסרה אלא תולעים הנראים לעין בחוש הראות הטבעי וכו'.

וכן כתב היצא בזה בירחון המאסף (חוברת ב' סימן מב) **בדין בדיקת הסכין**, שאם בדקנוהו ונמצא שאין בו פגם, ועל ידי המיקרוסקופ נראות פגיונות רבות בסכין, אין לחוש לזה כלל, והסכין כשר לשחיטה לפי הדין, כיון שאין הפגיונות נראות לעיני האדם. ויפה כתב. וכן יש להוכיח מכמה ענינים שלא אסרה תורה אלא מה שנראה לעינים ולא על ידי כלי הבטה, באופן שאין מקום לא להקל ולא להחמיר במה שנראה רק על ידי מיקרוסקופ. ע"כ. (ומכל מקום יש ליישב דברי הגאון יש"א ברכה כמו שכתבנו). וכן כתב הרה"ג רבי יוסף משאש בשו"ת מים חיים (סימן רנט), אודות אתרוג שנבדק ולא נמצא בו שום דופי, אך על ידי זכוכית מגדלת נראו בו כמה נקבים עם חסרונות, או חזזיות, והעלה שהאתרוג כשר אף למהדרין, שאין לנו אלא מה שענינו רואות, שאם נבוא לחוש למה שנראה בזכוכית מגדלת, אם כן לא נאכל בשר לעולם, כי על ידי מיקרוסקופ אפשר לראות כמה נקבים דקים בריאה ובשאר איברי הבהמה. וכן על ידי כלי זה נראים תולעים רבים רוחשים במים ובפירות וכו'. אלא ודאי שאין לחוש לזה כלל.

וכן הורה הרה"ג מהר"ח בלייח ז"ל על פיסוקים ופירודי אותיות של ספרי תורה תפילין ומזוזות שאינם נראים לעין רואה, אלא על ידי זכוכית מגדלת, שאינם פוסלים אותם, כיון שאינם נראים לעין של אדם רגיל וכו'. ע"ש. ...

בסיכום: תולעים הנמצאים במים ובפירות שאינם נראים לעין כלל, אלא רק על ידי מיקרוסקופ, אין בהם שום איסור כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

11. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן ב

בעניין החרקים הקטנים הנמצאים בכמה מיני ירקות

ב' דר"ח אייר תשמ"ה

לכבוד נכדי אהוב נפשי הרב הגאון מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א

הנה אף שקשה לי לכתוב כעת שאיני בקו הבריאות השי"ת ירחם עלי בתוך שאר חולי עמו ישראל, מ"מ מחמת נחיצות העניין אומר הדברים האלה.

שמעתי איזה אנשים אמרו בשמי איזו סברה בעניין התולעים הקטנים שנודע שנמצאים בהרבה

ממיני הירקות. והנה ידוע שלא אמרתי בזה שום הכרעה. ולהיפך דעתי נוטה יותר להקל, וכמו

שהזכרת בשאלה, שאתה ובני הרה"ג מוהר"ר שלו' ראובן שליט"א כתבתם לי, שאפשר שדבר

שלא נראה למעשה להדיא לעינים אינו אסור, ולכל הפחות אינו בחשיבות בריה שלא תיבטל בתערובת

כדאיא בשו"ע יו"ד סי' ק', וזה נוסף ללימוד הזכות שמוזכר בערוך השולחן סימן ק' סעיפים י"ג - י"ח, או שאפשר

לסמוך על דעת הסוברים שבריה בטלה בקרוב לאלף, או שבריה שאינה קיימת לעולם בעין בפני עצמה והיא נדבקת בתערובת וא"א להפרידה משם

- בטלה, או משום שרכנו לא גזרו שבריה לא תיבטל בדבר מאוס שנפשו של אדם קצה בו.

וגם כמו שאמרתי לך ולעוד הרבה אנשים שבכלל יש חשיבות גדולה בהלכה למנהג העולם

ולהיכא עמא דבר, ואסור להוציא לעז על דורות הקדמונים שלא הקפידו בדברים אלה משום

שלא ידעו מהם (מש"כ רבינו במה שאין לשנות ממנהג דורות הקדמונים באגרות או"ח ח"ב סימן ק"ה ד"ה והנה להמחבר, יו"ד ח"ב סימן

קמ"ו ד"ה ומה שכתר"ה דן להקל, או"ח ח"ג סוף סי' ט"ו, ויו"ד ח"ג סימן קנ"ד). ועל כן אמרתי שבלי לעיין היטב בדבר,

שזה קשה לי כעת, אי אפשר להכריע לחומרא ולפרסם שיש איסור בדבר, וכל שכן שאין

רצוני שיזכירו שמי כאחד מהאוסרים.

זקנך אוהבך בלוי"נ, משה פיינשטיין.

12. תשובות והנהגות כרך א סימן תרכ

שאלה: אותיות שנפסקו או נתחברו בתפילין ובמזוזות ואין ההפסק או החיבור ניכר אלא

בזכוכית מגדלת

במועדים וזמנים (ח"ב סימן קכ"ד) הבאנו בזה בשיטות הפוסקים יעו"ש"ה ולמעשה נראה שאם

בזכוכית המגדלת ניכר הפסק באמצע האות ולעין לבד נראה דבוק, פוסלים כפי מה שנראה

בזכוכית המגדלת, וכמו שהבאנו שם שהפוסקים הוכיחו שראייה שלנו היום מקולקלת, ואפשר

משום שאין האויר זך מרוב עשן בעולם ובעצם גם בזמננו אילולא תנאי הראות היה נראה

לעין, ועכ"פ ראיתנו התקלקלה וכמו שהוכיחו כן מכמה מקומות בש"ס, ולכן אם רואים היום

רק בזכוכית המגדלת, יש לומר דהיינו מפני שאצלנו הראיה נתקלקלה, אבל בעצם גם בעין

טובה נראה הפרידה, ולכן ראוי לפסול מדינא אף שעכשיו נראה ההפסק באות רק ע"י זכוכית

המגדלת כיון שפעם היה ניכר גם בראית עין וכמ"ש.

ומאיך גיסא אם בזכוכית המגדלת רואים איזה חיבור באות, ולדידן בעין נראה פרוד, חוששין

שצריך כתיבת אותיות כפי שקוראים ורואים היום דוקא, וכיון שנראה לעין פרוד ראוי לפסול

האות.

ולפי זה למעשה אף שנהגו הסופרים להכשיר היום נגיעת אות באות בתפילין ומזוזות כשנראה

בזכוכית המגדלת הפסק כל שהו, נראה להחמיר שהתורה קבעה דיני צורת האותיות כפי העין

בזמנינו, ואף שלא נהגו כן נלע"ד להחמיר כן, ועיין מש"כ בזה במועדים וזמנים הנ"ל והנלע"ד

ביארתי שראוי לתפוס להחמיר מהטעמים שהבאנו (כנ"ל).